

İLKÖĞRETİM ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME PROGRAMLARININ PEDEGOJİK FORMASYON DERSLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BAZI ÖNERİLER

Doç. Dr. A. Münire ERDEN (*)

İlköğretimde niteliğin geliştirilmesinde öğretmenlerin rolü çok önemlidir. Son yıllarda ülkemizde öğretmenlerin istenilen niteliklere sahip olmadıklarına dair yaygın bir kanı bulunmaktadır. Bu durum genellikle, öğretmenlerin ekonomik koşullarındaki ya da öğretmen adaylarının giriş davranışlarındaki yetersizlikler gibi faktörlerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Oysa sorun büyük ölçüde toplumsal değişime ve bilim alanında hızlı ilerlemelere öğretmen yetiştiren kurum ve öğretmenlerin uyum gösterememesinden kaynaklanmaktadır.

Bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler her geçen gün öğrenci ve öğretmenlerin eğitim ihtiyaçlarını giderek arttırmaktadır. Ülkemizde de bu gelişmelere paralel olarak, biraz gecikmiş olsa da, zorunlu ilköğretim süresi 8 yıla, bu okullara öğretmen yetiştiren kurumların öğretim süresi ise 4 yıla çıkartılmıştır. Kuşkusuz öğretim süresinin 4 yıla çıkartılması öğretmenlerin niteliğini arttırmak için tek başına yeterli değildir. Artan sürenin çok iyi değerlendirilmesi, bu süre içinde öğretmen adaylarına, öğretmenlik mesleğini yerine getirirken kullanabilecekleri, öğretimin etkililiğini arttırdığı bilimsel araştırmalarla kanıtlanmış çağdaş bilgi ve becerilerin kazandırılması gerekmektedir. Ülkemizde de bu amaçla yeni ilköğretim öğretmeni yetiştirme programları geliştirilmiş ve uygulamaya konmuştur.

Bu bildirinin amacı daha henüz ilk ürünü vermeyen bu programların pedagojik formasyonla ilgili bölümünü kuramsal düzeyde değerlendirmek ve programın daha etkili olması için öneriler geliştirmektir.

Uygulanmakta Olan Öğretmen Yetiştirme Programlarının Temel Özellikleri

A. Genel Özellikler

İlköğretim okullarına öğretmen yetiştiren kurumların büyük bir kısmı, 1990 yılında Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından geliştirilen program uygulanmak-

(*) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

tadır. Bu programdan mezun olmak için öğrencilerin toplam 191 kredilik dersi başarıyla tamamlamaları gerekmektedir. Bu derslerin yaklaşık % 35'i (66 kredi) öğrencilere pedagojik formasyon vermeye yöneliktir. Programda her yıl, haftalık ders yükü yaklaşık 24 saat olarak belirlenmiştir. YÖK tarafından hazırlanan programdan farklı bir program uygulayan Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Öğretmenliği Bölümünde ise mezuniyet için 144 kredi gerekmektedir. Bu programda yer alan derslerin % 48'ini (69 kredi) pedagojik formasyon dersleri oluşturmaktadır. Her iki programda da ortak isimli dersler bulunmakla birlikte dersler farklı kredi değeri almaktadır. Ancak iki program arasındaki kredi farklılığı ve YÖK programının yoğunluğu dikkat çekicidir.

YÖK programındaki ders yükü, yüksek öğrenim için oldukça fazla görünmektedir. Özellikle öğretmen adaylarının genel kültürlerini geliştirmeleri için çok çeşitli kitap okumaya, güncel olayları takip etmeye, sinema, tiyatro, gezi gibi sosyal faaliyetlere, ayıracak zamanlarının bulunması gerekmektedir. Ayrıca çok fazla kapsam bilgilerin kavranması yerine ezberlenmesi sonucunu da doğurabilir.

İlköğretim öğretmenlerinin sahip olması gereken bilgi ve becerilerin çeşitliliği programların çok yoğun olmasına neden olmaktadır. Öğrencileri bu ağır yükten kurtarmak için, derslerin ve kapsamın seçiminde önceliklerin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Romiszowski'ye (1981) göre, program geliştirilirken davranış ve kapsamdaki önceliklerin belirlenmesi için, konu alanın ve öğretilecek işin analiz edilerek, öğretim değeri olan ve olmayan kapsam ve davranışların ortaya konulması gerekmektedir. Bu analiz sırasında iş gereği sık kullanılan ve öğrencilerin hali hazırda sahip olmadıkları belirlenen bilgi ve becerilere öncelik verilmesi gerekir.

Öğretmenlik mesleği yukarıdaki modele göre analiz edildiğinde, öğretmenin en temel görevinin öğrenmeyi sağlamak olduğu ve öğretmen adaylarının bu görevi yerine getirebilecek bilgilere sahip olacak biçimde yetiştirilmeleri gerektiği görüşünde birleşmemek mümkün değildir. Kuşkusuz ülkemizde, özellikle geri kalmış bölgelerde, öğretmenler toplumsal kalkınmaya yardımcı olma, okulun bakımı, yönetimi, özürü çocukların eğitimi ve halk eğitimi gibi görevleri de üstlenmek zorunda kalmaktadırlar. Ancak bunlar öğretmenin görev aldığı yerin özelliklerinden kaynaklanan görevlerdir. Bu nedenle, bu tür görevleri nadir uygulanan görevler olarak ele alabiliriz. Bu görevlerle ilgili bilgi ve beceriler öğretmen adaylarına gerek duyulduğu zaman hizmet içi eğitim ile kazandırılmaya çalışılmalıdır. İlköğretim öğretmeni yetiştirme programları ise öğretmenin temel görevleri çerçevesinde geliştirilmelidir. Öğretmenlerin temel görevleri ve bu görevleri yerine getirirken yapmaları gereken işlemler şunlardır.

1. Öğretim Planlarının Hazırlanması: Formal eğitim planlı bir süreçtir. Öğretmenler bu sürecin başında öğrencilere hangi davranışları, hangi kapsamla, nasıl kazandıracaklarını planlamaları gerekir. Öğretmenlerin planlama aşamasında, ilköğretim programında yer alan davranış ve kapsamdan öğrencileri için uygun olanları seçerek kendi yıllık ve günlük planlarını hazırlamaları gerekir.

2. Öğretimi Sağlama: Öğretmenin öğrenme-öğretme sürecinde en önemli görevi öğrenme yaşantıları düzenliyerek öğrenmeyi sağlamaktır. Araştırmalar etkili bir öğretmenin öğretim sırasında şu işlemleri gerçekleştirmeleri gerektiğini göstermektedir (Rosenshine ve Stevens, 1986).

- a. Derse bir önceki öğrenmeleri ve önkoşul bilgileri özetleyerek başlama.
- b. Hedefleri öğrencilere duyurma.
- c. Yeni materyali küçük adımlarla ve her adımdan sonra uygulama yaptırarak sunma.
- d. Detaylı açıklama yapma
- e. Çok sayıda soru sorma ve öğrencilerin kavrama düzeylerini kontrol etme.
- f. İlk uygulamalarda öğrenciye rehberlik etme.
- g. Öğrencilere sistematik dönüt düzeltme sağlama.
- h. Öğrencilere sınıfta yapacakları alıştırmalar verme ve bunları kontrol etme.

Öğretimi sağlamada öğretmenin gerçekleştirmesi gereken işlemlerden biri de sınıfı idare etmektir. Yapılan araştırmalar yeni öğretmenlerin başarısızlıklarının en önemli nedeninin sınıf idaresinde yetersiz olmalarından kaynaklandığını göstermektedir (Wragg, 1985). Brophy (1988), sınıf idaresini öğretim hedeflerine ulaşmak için öğrenme çevresinin yaratılması, korunması, ve yönetilmesi etkinlikleri olarak ifade etmektedir. Bu etkinlikleri yerine getirmek için yapılması gereken işlemler şunlardır.

- a. Sınıftaki fiziksel çevreyi düzenlemek,
- b. Sınıf kurallarını belirlemek ve uygulamak,
- c. Öğrencilerin dikkatini derse çekmek,
- d. Öğrencilerle iyi ilişki kurmak,
- e. Öğrencilerin sınıf içi etkinliklerini örgütlemek.

3. Değerlendirme: Değerlendirme aşamasında öğretmenin, öğrencilerin başarısı ve uygulanan programın etkililiği hakkında karar vermek üzere iki temel görevi vardır. Bu amaçla öğretmenlerin şu işlemleri gerçekleştirmeleri gerekir.

- a. Öğrencilerin hedeflere ulaşma derecelerini belirleyecek objektif ölçme araçları geliştirme.
- b. Ölçme araçlarını uygulama.
- c. Ölçme sonuçlarını nota dönüştürme.
- d. Öğretim programını değerlendirme.

Öğretmenler bu üç görevi etkili bir biçimde yerine getirebilirlerse, kendi sınıflarında öğretimin niteliğini geliştirebilirler ve daha başarılı öğrenciler yetiştirebilirler. Programda ders sayısı azaltılırken bu temel işlemlerle ve bu işlemlerle ilgili bilgilerin dışında kalan bilgi ve becerileri kazandırmaya yönelik derslerden vazgeçilmelidir.

B. Pedagojik Formasyon Derslerinin Bilgi Kategorilerine Göre Dağılımı:

Programda yer alan pedagojik formasyon derslerinin bilgi kategorilerine göre dağılımı incelenirken, Shulman ve Sykes tarafından geliştirilen bilgi kategorileri temel alınmıştır (Bulunduğu Eser: Tamir, 1989). Shulman ve Sykes, Öğretmen adaylarının sahip olması gereken pedagojik formasyonla ilgili bilgileri (information) 6 kategoride ele almışlardır. Bunlar;

1. Belli bir konu alanı ile ilgili özel pedagojik bilgiler
2. Pedagojik ilke ve uygulamaların bilgisi
3. Eğitim programlarının bilgisi
4. Öğrenci özellikleri
5. Ses, jest ve mimikleri içeren performans becerileri
6. Öğretmenlik mesleği ile ilgili temeller

Uygulanmakta olan programlarda yer alan pedagojik formasyon derslerinin bu kategorilere göre dağılımları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablodaki verilere göre programlar hakkında şunlar söylenebilir:

1. Programlarda, ses, jest ve mimikleri içeren performans becerilerini öğretmeyi hedefleyen bir ders dışında, öğretilmekte bulunması gereken özellikleri kazandırabilecek tüm dersler yer almaktadır. Performans becerileri gerçekten öğretimin niteliğini arttıran önemli öğretmen özelliklerinden biridir. Bu beceriler ayrı bir dersle ya da programda yer alan uygulama dersleri sırasında öğretmen adaylarına mutlaka kazandırılmalıdır.

2. Her iki programda da belli bir konu alanı ile ilgili özel pedagojik bilgilerin önemli yer tutması oldukça olumludur. Son yıllarda yapılan araştırmalar, öğretmen adaylarına kapsamdan bağımsız bilgi ve strateji kazandırmak yerine belli bir konu alanı ile ilgili öğretim bilgisi verilmesinin daha yararlı olduğunu göstermektedir (Shulman, 1986).

Tablo 1
Pedagojik Formasyon Derslerinin Bilgi Kategorilerine Göre Dağılımı

Konu Alanı	Y.Ö.K.		H.Ü.	
	Kredi	%	Kredi	%
Belli bir konu alanı ile ilgili özel pedagojik bilgiler	17	.26	20	.29
Pedagojik ilke ve uygulamaların bilgisi	17	.26	14	.20
Eğitim programlarının bilgisi	10	.15	17	.25
Öğrenci özellikleri	6	.09	5	0.7
Ses, jest ve mimikleri içeren performans becerileri	—	—	—	—
Öğretmenlik mesleği ile ilgili temeller	9	.14	9	.13
Diğerleri	7	.10	4	0.6
Toplam	66	100	69	100

3. Tabloda dikkati çeken diğer bir özellik, her iki programda da öğrenci özellikleri ile ilgili bilgilerin verildiği ders sayısı ve kredisinin az olmasıdır. Oysa, eğitim sisteminin en önemli öğelerinden biri öğrenci özellikleridir. Öğrencilerin özellikleri, öğretim hedeflerinin, kapsamın, öğretim yöntem ve tekniklerinin, ölçme araçlarının belirlenmesinde önemli rol oynar. Öğrenme öğretme sürecinde, yaşantıların düzenlenmesinde, sınıf idaresinde yine öğrenci özellikleri öğretimin etkili olmasında çok önemli rol oynar. Özellikle, çocuğun yetişkinden farklı bir biçimde düşündüğü, davrandığı, bir dönemi içeren ilköğretimde öğrenci özelliklerinin bilgisi büyük önem taşımaktadır.

4. Y.Ö.K. programında zayıf kalan diğer bir alan ise öğretim programları ile ilgili olandır. Eğitim programı hakkındaki temel bilgiler, öğretim yöntem, teknik ve araçları ile değerlendirme konularının bu başlık altında toplandığı düşünülürse, ayrılan sürenin oldukça az olduğu söylenebilir.

5. Tabloda göze çarpan özelliklerden başka biri, Y.Ö.K. programında 7, H.Ü. programında 4 kredilik hiçbir gruba girmeyen derslerin bulunmasıdır. Bu dersler yukarıdaki bölümde açıklanan öğretmenin temel görevleri dışında kalan görevleri ile ilgili bilgileri içermektedir. Özel eğitim, halk eğitimi, okul yönetimi ve denetimi gibi dersler bu gruba girmektedir.

öğretme kuramlarını, bunların ortaya koydukları ilkeleri, hangi ilkenin hangi durumda nasıl kullanılırsa daha etkili olacağını bilmeleri gerekir.

Uygulama derslerinden en az biri ise mikro öğretime ayrılmalıdır. Bu dersin temel amacı konu alanı bilgisi ile öğretmenlik bilgisinin öğrenci tarafından bütünleştirilmesini sağlamasıdır. Yapılan araştırmalar mikro öğretimin öğretmen adaylarının yetiştirilmesine önemli katkısı olduğunu göstermektedir (Tamir 1988).

3. Eğitim programlarının bilgisi: Öğretmen adaylarının ilköğretim programından kendi öğrencilerine uygun yıllık ve günlük planlar hazırlayabilmeleri için, ilköğretim programını ve öğretim tasarımını çok iyi bilmeleri gerekir. Bu amaçla öğrencilere günümüzde yaygın kabul gören sistem yaklaşımı ile öğretim tasarımının nasıl hazırlandığının öğretilmesi doğru bir seçim olacaktır. Bu yaklaşımda, öğretim programının öğeleri (davranışlar, kapsam, öğrenci özellikleri, öğretim yöntem ve teknikleri, öğretim materyalleri ve değerlendirme) birbiriyle etkileşim içinde bir bütün olarak ele alınmaktadır (Gagne ve Briggs, 1979; Romiszowski, 1981; Wulf ve Schave, 1984).

Öğrencilerin öğretim tasarımının hazırlanmasında gerekli işlemleri yapabilmeleri için aşağıdaki bilgileri kazanmaları gerekir.

- a. İlköğretim programının yapısı, özellikleri, ilkeleri, dayandığı felsefe vb. hakkındaki bilgiler.
- b. Öğretim tasarımının öğeleri ve öğeler arasındaki ilişkiler.
- c. Öğretim hedeflerinin belirlenmesi.
- d. Kapsamın seçimi ve analizi.
- e. Öğretim stratejisinin seçimi.
- f. Öğretim yöntem ve tekniklerinin belirlenmesi.
- g. Öğretim materyallerinin seçimi.
- h. Basit öğretim materyallerinin hazırlanması.
- i. Değerlendirme araçlarının geliştirilmesi, uygulanması ve analizi.

Öğretmen adaylarının tüm bu bilgileri tek bir dersle kazanmaları mümkün değildir. Bu nedenle öğretim programları ile ilgili bilgiler, program geliştirmenin genel kavram ve ilkelerinin öğretildiği, program geliştirme, öğretim yöntem ve teknikleri, eğitim teknolojisi, ölçme ve değerlendirme gibi ayrı derslerle kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu dersler verilirken sürekli program tasarımı ile ilişkisinin kurulması önem taşımaktadır. Öğretmen adaylarının, öğretim yöntemleri dersinde,

Özellikle, işbirliğine dayalı öğretim teknikleri gibi, araştırmalar sonucu etkililiği saptanan, öğrencileri aktif yapan ve öğrenciler arasındaki etkileşimi arttıran yöntemler öğretilerek bu yöntemleri kullanabilecek yeterliliğe gelmeleri sağlanmalıdır (Erden, 1987). İlköğretim öğretmenlerinin rol oynama, kukla oynatma, eğitici oyunlar vb. konularda da yeterli bilgiye sahip olmaları ve bu bilgileri uygulayabilecek düzeye gelmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca öğretmenlerin bilgi çağında, bilgi teknolojisi ile tanışması, elektronik araçların eğitimde kullanılması ile ilgili bilgilere sahip olması gerekir. Öğretmen adayları, özellikle ülkemizde de uygulanmaya başlayan bilgisayar destekli öğretim konusunda (hangi amaçla, nerede, nasıl, kullanılacağı) ayrıntılı bilgiye sahip olmalıdır.

4. Öğrenci özellikleri: İyi bir öğretmenin öğrenciyle ilgili şu bilgilere sahip olması gerekmektedir.

- a. İlköğretim çağı çocuğunun bilişsel, bedensel ve sosyal gelişimi. Gelişim özelliklerinin öğretim etkinlikleri ile ilişkisi.
- b. Öğrencilerin bilgiyi bilişsel yapılarına işleme süreçleri ve bu süreçleri etkileyen bilişsel stratejiler.
- c. Öğrencilerin çalışma alışkanlıkları ve becerileri
- d. Öğrencilerin başarısını etkileyen bilişsel özellikler
- e. Öğrencilerin başarısını etkileyen duyuşsal özellikler
- f. Öğrenci başarısını etkileyen çevresel faktörler
- g. Öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar ve buna neden olan faktörler.

5. Ses, jest ve mimikleri içeren performans becerileri : Öğretmenlik mesleğinin icrasında, öğretmenin ses ve jestlerini çok iyi kullanması gerekir. Ayrıca dil öğretiminde öğrencilere iyi bir örnek oluşturması için öğretmenlerin ana dilini aksansız ve düzgün konuşması gerekir. Öğrencilerin bu özelliklerinin geliştirilmesi için tüm derslerde öğrencilerin yanlış davranışları düzeltilmelidir. Ayrıca programa, drama, güzel konuşma dersleri gibi derslerin eklenmesi de düşünülebilir.

6. Öğretmenlik mesleği ile ilgili temeller : Öğretmenlik meslek derslerine öğrencileri hazırlamak ve ön bilgileri kazandırmak amacıyla programda yer alması gereken bilgiler bu gruba girer. Bu derslerde,

- a. Türk eğitim sisteminin yapısı, özellikleri, sorunları vb.
- b. Eğitimin psikolojik, toplumsal ve felsefi temelleri ile ilgili temel kavram ve ilkelerin öğrencilere kazandırılması gerekir.

Ders Dışı Faaliyetler ve Etkileşim

İyi bir ilköğretim öğretmeni yetiştirmek için, derslerin dışında kalan sürenin de kontrol edilmesi büyük önem taşır. Bu faaliyetlerle öğretmen adaylarına, meslekleri için çok gerekli olan, mesleğini ve çocukları sevme, mesleğinden gurur duyma, hoşgörülü olma, birlikte çalışma alışkanlığı, demokrasiye bağlanma ve demokratik davranma gibi temel duyuşsal özellikler geliştirilmelidir. Bu amaçla, öğrencilerin öğretmenlik ve eğitimle ilgili toplantı, sempozyum vb. etkinliklere katılmaları sağlanmalı, öğretmenler günü okulda anlamlı bir biçimde kutlanmalı, münazaralar düzenlenmeli, öğrenci ve öğretim üyelerini birbirlerine yaklaştıracak sosyal etkinlikler düzenlenmeli, öğrencilere her zaman kendilerinin toplum için çok önemli görevler üstlendikleri mesajı verilerek sorumluluk duygusu geliştirilmelidir. Bu etkinlikler de belli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.

Sonuç ve Öneriler

Özetle, ülkemizde ilköğretim öğretmeni yetiştirmede yeni bir yaklaşım başlamış bulunmaktadır. Geliştirilen programlar büyük ölçüde öğretmen adaylarına meslekleri ile ilgili temel bilgi ve becerileri geliştirecek niteliktedir. Ancak derslerin konu alanlarına göre dağılımında bazı eksiklikler göze çarpmaktadır. Programları daha etkili hale getirmek için aşağıdaki hususlarda değişiklik yapılabilir.

1. Y.Ö.K. programında öğretmenlik mesleği ile doğrudan ilgili olmayan bazı derslerin çıkartılarak programın yoğunluğunun azaltılması başarıyı olumlu yönde etkileyebilir.

2. İncelenen her iki programda da öğrenci özellikleri ile ilgili ders sayısı yetersiz görünmektedir. Günümüzde öğrenci özelliklerine yönelik çok fazla çalışma yapılmaktadır. Başarı ile yakından ilişkili olan öğrenci özelliklerinin neler olduğunun ve bu özelliklerin nasıl geliştirileceğinin öğretildiği bir derse yer verilebilir.

3. Özellikle Y.Ö.K. programında öğretim programları ile ilgili ders sayısı azdır. Öğretim planı hazırlama öğretmenin en temel ve önemli görevlerinden biridir. İyi bir program, öğretmenin başarısını artıran en önemli özelliktir. Bu nedenle programa öğretim tasarımı ile ilgili bir ders ilave edilmesinde büyük yarar vardır.

4. Öğrencilerin kazandıkları tüm bilgileri birleştirdikleri uygulama derslerinden birinin mikro eğitime ayrılması yararlı olacaktır.

5. Her iki programda da öğrencilerin duyuşsal özelliklerini geliştirecek ders dışı faaliyetler ilgili etkinliklere yer verilmesi ve bu etkinliklerin planlanması, öğretmen adaylarının daha iyi yetişmelerine katkıda bulunacaktır.

Bu temel değişiklerin yanısıra, programların sürekli eğitim alanındaki değişikliklere uyum sağlayacak biçimde değiştirilmesi, derslerin kapsamında yeni bilgilere yer verilmesi gerekir. Ayrıca programların ilk ürününü verdikten sonra ürüne bakarak değerlendirilmesi ve elde edilen bulgular doğrultusunda geliştirilmesi öğretmenlerin niteliğinin gelişmesine önemli katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

- Bropy, Jere (1988). Educating teachers about managing classrooms and students. **Teaching & Teacher Education**, Vol. 4. No. 1, ss. 1-18.
- Bloom, S. Benjamin (1976). **Human Characteristics and School Learning**. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Erden, Münire (1988). Öğrenciler Arasındaki İşbirliğine Dayalı Öğretim Teknikleri. **Eğitim ve Bilim**. Nisan, ss. 57-60.
- Gagne, M.R. ve Briggs L. J. (1979) **Principles of Instructional Design**. U.S.A.: Holt, Rinehart and Winston.
- Romisowski, J. A. (1981). **Designing Instructional Systems**. New York: Nichols Publishing.
- Rosenshine, B. ve Stevens, R. (1986) Teaching Functions. Bulunduğu eser: M. C. Wittrock (Ed.), **Handbook of Research on Teaching**. New York: Macmillan.
- Shulman, L. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. **Educational Researcher**. 15 (2) ss. 4-14.
- Smith, C. D. ve Neale C. D. (1989). The construction of subject matter knowledge in primary science teaching. **Teaching & Teacher Education**. Vol. 5. No. 3, ss. 104-110.
- Tamir, Pinchas (1988). Subject matter and related pedagogical knowledge in teacher education. **Teaching & Teacher Education**. ss. 99-110.
- Wulf, M.K. ve Schave, B. (1984) **Curriculum Design: A Handbook for Educators**. U.S.A.: Scott, Foresman and Company.
- Wragg, C. E. (1985). Training skillful teachers. **Teaching & Teacher Education**. Vol. 1, No. 3, ss. 199-208.
- Eğitim Yüksek Okulları Öğretim Programı**. Ankara: Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı.